

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کارگاه چاپ دستی (۱)

رشته‌های گرافیک – نقاشی – چاپ دستی

گروه تحصیلی هنر

زمینه خدمات

شاخه آموزش فنی و حرفه‌ای

شماره درس ۳۶۶۴

۷۶۹	موسوی، سیدهمایون
ک ۱۸۲/م	کارگاه چاپ دستی (۱) / مؤلفان: سید همایون موسوی، رضا عابدینی، احمد
۱۳۹۲	امین نظر. - تهران: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران، ۱۳۹۲.
	۱۱۲ ص. : مصور. - (آموزش فنی و حرفه‌ای: شماره درس ۳۶۶۴)
	متون درسی رشته‌های گرافیک-نقاشی-چاپ دستی، گروه تحصیلی هنر، زمینه خدمات.
	برنامه‌ریزی و نظارت، بررسی و تصویب محتوا: کمیسیون برنامه‌ریزی و تألیف
	کتاب‌های درسی رشته گرافیک دفتر برنامه‌ریزی و تألیف آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و
	کاردانش وزارت آموزش و پرورش.
	۱. چاپ - کارگاه‌ها. الف. ایران. وزارت آموزش و پرورش. کمیسیون برنامه‌ریزی و
	تألیف کتاب‌های درسی رشته گرافیک. ب. عنوان. ج. فروست.

همکاران محترم و دانش آموزان عزیز :

پیشنهادهای و نظرات خود را درباره محتوای این کتاب به نشانی
تهران- صندوق پستی شماره ۴۸۷۴/۱۵ دفتر برنامه ریزی و تألیف آموزش های
فنی و حرفه ای و کاردانش، ارسال فرمایند

پیام نگار (ایمیل) info@tvoccd.sch.ir

وبگاه (وبسایت) www.tvoccd.sch.ir

www.tvoccd.medu.ir/Art

این کتاب در سال ۱۳۸۹ بر اساس نتایج حاصل از اعتبار بخشی مورد بررسی و تجدیدنظر قرار گرفت

وزارت آموزش و پرورش

سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی

برنامه ریزی محتوا و نظارت بر تألیف : دفتر برنامه ریزی و تألیف آموزش های فنی و حرفه ای و کاردانش

نام کتاب : کارگاه چاپ دستی (۱) - ۳۵۸/۲۰

مؤلفان : سیدهمایون موسوی، رضا عابدینی و احمد امین نظر

اعضای کمیسیون تخصصی : کامران افشار مهاجر، حمید رحیمی بافرانی، ناهید صلاحمند، ماندانا منوچهری،

فرزانه ناظران پور، محمدرضا طهماسب پور و خدیجه بختیاری

آماده سازی و نظارت بر چاپ و توزیع : اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی

تهران : خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)

تلفن : ۸۸۸۳۱۱۶۱-۹، دورنگار : ۸۸۳۰۹۲۶۶، کد پستی : ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹،

وبسایت : www.chap.sch.ir

مدیر امور فنی و چاپ : سید احمد حسینی

عکاس : نسرین اصغری

طراح جلد : ماندانا منوچهری

صفحه آرا : مریم نصرتی

حروفچین : فاطمه محسنی

مصصح : فاطمه صغری ذوالفقاری، معصومه صابری

امور آماده سازی خبر : زینت بهشتی شیرازی

امور فنی رایانه ای : حمید ثابت کلاچاهی، مریم دهقان زاده

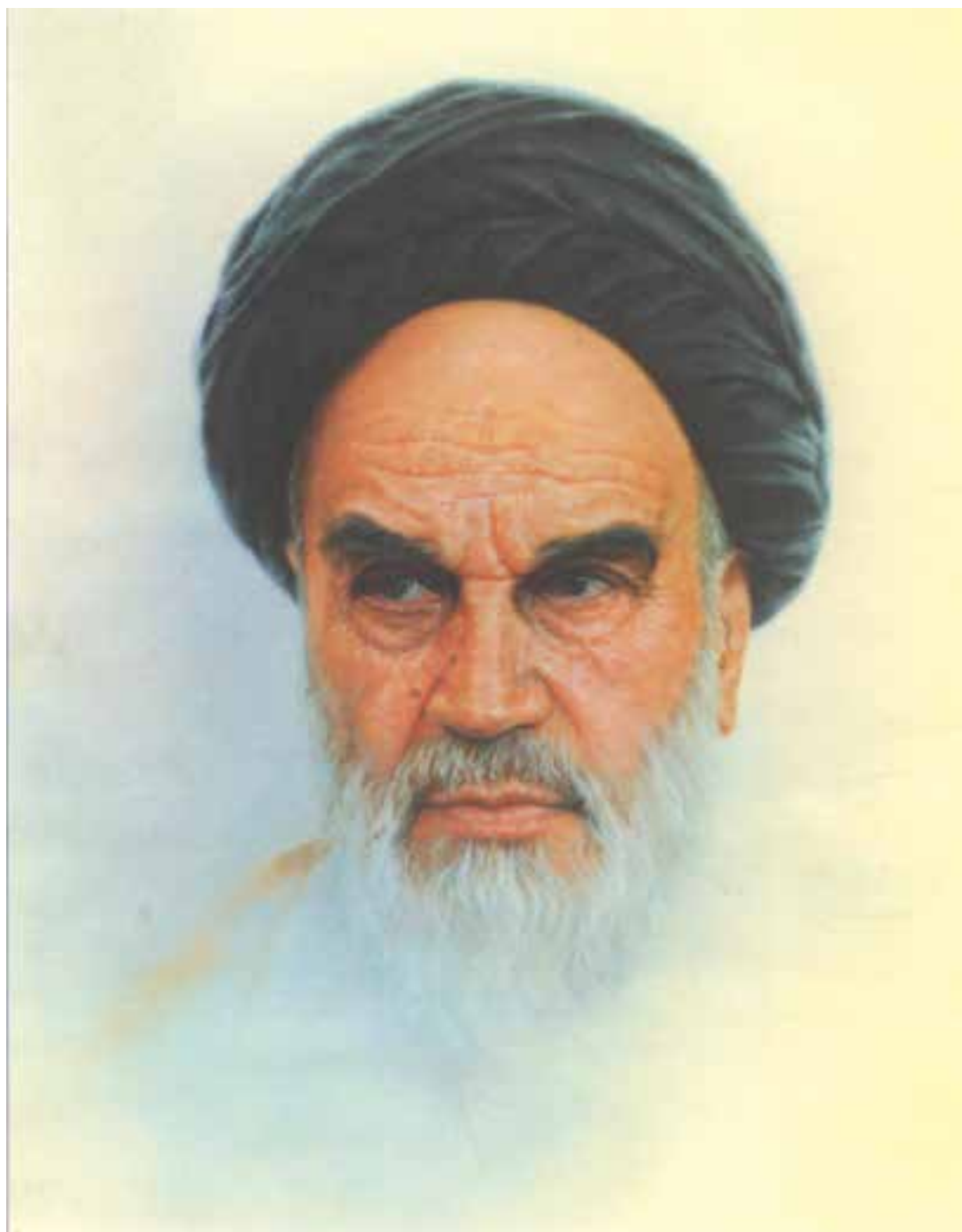
ناشر : شرکت چاپ و نشر کتاب های درسی ایران : تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (داروپخش)

تلفن : ۴۴۹۸۵۱۶۱-۵، دورنگار : ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی : ۳۷۵۱۵-۱۳۹

چاپخانه : شرکت چاپ و نشر کتاب های درسی ایران «سهامی خاص»

سال انتشار و نوبت چاپ : چاپ چهارم ۱۳۹۲

حق چاپ محفوظ است.

اول باید اخلاصتان را قوی بکنید، ایمانتان را قوی بکنید، ... و این اخلاص و ایمان، شما را تقویت می کند و روحیه شما را بالا می برد و نیروی شما جوری می شود که هیچ قدرتی نمی تواند (با شما) مقابله کند.

امام خمینی (ره)

فہرست

مقدمه

سخنی با هنرآموز

فصل اول : تعریف و تاریخچه

۱	فصل اول : تعریف و تاریخچه
۲	۱- تعریف چاپ
۲	۲- تعریف چاپ دستی
۲	۳- تاریخچه چاپ
۲	دوران غارنشینی
۳	تمدن‌های آغازین
۳	پیدایش چاپ در سرزمین‌های شرقی
۵	چاپ در دنیای غرب
۱۳	نگاهی به پیشینه چاپ و چاپ دستی در ایران
۲۱	فصل دوم : آشنایی با چاپ دستی و روش‌های عملی آن
۲۲	۱- آشنایی با ابزار، وسایل و مواد
۲۷	۲- آشنایی با چند اصل در چاپ دستی
۲۸	۳- تقسیمات کلی چاپ دستی
۲۹	تک چاپ
۳	طراحی روی شیشه
۳۱	طراحی پشت کاغذ
۴۳	چاپ برجسته
۴۴	حکاکی روی چوب و لینولئوم
۶۴	چاپ با شابلون
۶۴	چاپ استنسیل
۶۷	چاپ سیلک اسکرین
۸۹	چاپ گود
۸۹	حکاکی روی فلز
۱۰۷	واژه‌نامه
۱۱۱	منابع فارسی و لاتین

مقدمه

«چاپ‌دستی» یکی از رشته‌های هنرهای تجسمی است که هنرمندان با استفاده از امکانات و ویژگی‌های خاص آن به آفرینش آثار هنری می‌پردازند. این گرایش هنری امروزه آنقدر وسعت یافته است که بتوان آن را مستقل از سایر رشته‌های هنرهای تجسمی تلقی کرد. با این حال، چاپ‌دستی از لحاظ نزدیکی به دیگر رشته‌های هنرهای تجسمی، بیشترین شباهت را با رشته نقاشی دارد و بیشتر هنرمندانی که در این شاخه به خلق اثر می‌پردازند نقاشان هستند. چاپ‌دستی به وسیله هنرمندان رشته گرافیک نیز به طور گسترده‌ای مورد توجه و استفاده قرار می‌گیرد. طراحان گرافیک، از امکانات چاپ‌دستی در خلق و ایجاد آثاری در گرایش تصویرسازی، پوستر، طرح جلد، طراحی حروف و... استفاده می‌کنند.

درس «کارگاه چاپ‌دستی ۱» با هدف آشنایی و کسب تجربیات مقدماتی، برای هنرجویان مقطع متوسطه فنی و حرفه‌ای در رشته‌های نقاشی و گرافیک برنامه‌ریزی شده است. در این کتاب سعی شده است، با توجه به نیازهای هنرجویان و امکانات و فضای موجود در هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای، چند تکنیک و روش چاپ‌دستی آموزش داده شود. با توجه به اینکه این درس نظری - عملی است، در فصل اول به تعریف و دسته‌بندی انواع چاپ‌دستی و نیز اجمالاً به سیر تحول این هنر در تاریخ پرداخته شده است.

فصل دوم، شامل آشنایی با چاپ‌دستی و روش‌های عملی آن و ابزار مورد استفاده است و برای آشنایی بیشتر، نمونه‌هایی از آثار هنرمندان ایرانی و خارجی، و نیز از دانشجویان مقاطع کاردانی و کارشناسی و همچنین از هنرجویان مقطع متوسطه آورده شده است. گفتنی است انتخاب و چاپ آثار هنرجویان و دانشجویان در این فصل، به معنای تأیید (یا رد) اعتبار و اصالت آنها به عنوان «اثر هنری» نبوده و صرفاً جهت آشنایی هنرجویان با برخی از نمونه‌های انجام شده در کارگاه‌های هنرستان‌ها و دانشکده‌های وابسته به آموزش و پرورش صورت گرفته است. همچنین ذکر این نکته ضروری است که انتخاب و چاپ آثار هنرمندان ایرانی در این فصل، تنها با اتکا به دسترسی مؤلف به برخی از نمونه‌ها صورت گرفته و به یقین جای آثار هنرمندان دیگری در آن خالی است.

همچنین این فصل شامل روش‌های عملی چاپ‌دستی است و در آن چند روش چاپ‌دستی آموزش داده شده است. با توجه به تنوع بسیار زیاد شیوه‌ها و روش‌ها در چاپ‌دستی، و نیز گوناگونی بسیار در ابزار و مواد مورد استفاده، لازم است هنرجویان در رعایت موارد ایمنی، استفاده درست و محافظت از وسایل، ابزار و مواد بکوشند و با رعایت نظم و نظافت، امکان انجام تجربه‌های متنوع‌تر را برای خود فراهم کنند.

مؤلفان

سخنی با هنرآموز

با توجه به دریافت نظرات استادان و هنرآموزان درس کارگاه چاپ دستی، تغییراتی در این کتاب صورت گرفته است که امیدواریم اشکالات مطرح شده را برطرف کرده باشد. از جمله این تغییرات، تفکیک مباحث کتاب به سه قسمت جداگانه است.

فصل اول شامل آشنایی با چاپ دستی و تاریخچه آن است. لازم است هنرآموزان محترم با توجه به اهداف رفتاری و نیز آزمون پایانی این فصل، مطالب را به هنجریان منتقل نمایند و از آوردن نام افراد و جزئیات تاریخی در آزمون خودداری نمایند.

در فصل دوم ابتدا وسایل، ابزار و مواد برای آشنایی و تهیه آسان تر وسایل لازم معرفی می گردد و اصول مهمی از چاپ دستی در ادامه آن ذکر می گردد. در ادامه پس از تقسیمات کلی و علمی چاپ دستی به دلیل در دسترس بودن ابزار و مواد، ابتدا به آموزش «تک چاپ» و سپس به چاپ های دیگر پرداخته شده است.

از آنجا که امکانات تک چاپ (مونوتایپ و مونوپرینت) و نیز چاپ برجسته (حکاکی روی چوب و لینولتوم) و همچنین روش استنسپل در چاپ شابلونی به راحتی در دسترس قرار دارد، انجام این روش ها در همه هنرستان ها لازم است.

پس از انجام چاپ استنسپل، اگر امکانات کافی در اختیار باشد، انجام تجربه های ساده ای با روش سیلک اسکرین به صورت تک رنگ توصیه می گردد. در نهایت، در صورت وجود پرس سیلندری مخصوص حکاکی روی فلز و سایر امکانات، و همچنین زمان لازم (با توجه به لزوم صرف زمان فراوان برای انجام این روش) تنها انجام یک کار تک رنگ با شیوه درای پوینت را توصیه می کنیم.

برای ارزشیابی پایانی در هر نوبت، از هر یک از روش های مطرح شده، دست کم یک نمونه آزمایشی و یک نمونه نهایی مورد تأیید هنرآموز، به صورت مجموعه تهیه شده و ارزشیابی بخش عملی بر اساس آن صورت خواهد گرفت. چاپ یک نسخه از نمونه آزمایشی و سه نسخه مشابه از نمونه نهایی الزامی است.

بدیهی است انجام تعداد بیشتری نمونه کار در هر یک از روش ها، با نظر هنرآموز محترم و با توجه به امکانات کارگاه امکان پذیر خواهد بود.

فعالیت‌های عملی

نیم سال اول

- چاپ مونوتایپ با روش نقاشی روی شیشه
- چاپ مونوتایپ با روش طراحی پشت کاغذ
- چاپ تک‌رنگ با روش حکاکی روی لینولتوم
- چاپ چندرنگ با روش حکاکی روی لینولتوم
- چاپ تک‌رنگ با روش حکاکی روی چوب
- چاپ چندرنگ با روش حکاکی روی چوب

نیم سال دوم

- چاپ تک‌رنگ با روش استنسیل
- چاپ چندرنگ با روش استنسیل
- چاپ تک‌رنگ با یکی از روش‌های سیلک اسکرین
(در صورت امکان)
- چاپ تک‌رنگ حکاکی روی فلز با شیوه‌درای پوینت
(در صورت امکان)

هدف کلی

توانایی انجام برخی از روش‌های
چاپ دستی